

Глава 8. Загальні висновки та актуальні проблеми Шляхи та способи їх розв'язання

8.1. Загальні висновки та актуальні проблеми

Надзвичайні ситуації та стан травматизму

У 2014 році в Україні зареєстровано 143 надзвичайні ситуації, з яких, відповідно до Національного класифікатора, 74 НС техногенного характеру; 59 НС природного характеру; 10 НС соціального характеру. Внаслідок цих НС загинуло 287 осіб (з них 39 дітей) та 680 людей постраждало (з них 235 дітей).

За масштабами більшість НС відносяться до місцевого та об'єктового рівнів, відповідно, 59 та 70 НС. Надзвичайних ситуацій державного та регіонального рівнів сталося, відповідно, 5 та 9.

Порівняно з 2013 роком загальна кількість НС не змінилася, але у 2014 році зареєстровано збільшення на 13,4 % кількості загиблих, що сталося в основному за рахунок зростання їх частки в НС техногенного характеру, пов'язаних із пожежами, вибухами (відмічено збільшення на 54 %) та НС унаслідок раптового руйнування будівель і споруд, у тому числі на вугільних шахтах (збільшення в 2,5 рази).

Аналіз та узагальнення результатів моніторингу стану техногенної та природної безпеки в Україні протягом 1999 – 2014 років свідчить про стійку тенденцію до зменшення кількості НС, особливо протягом минулих п'яти років.

У 2014 році кількість нещасних випадків, пов'язаних з виробництвом, зменшилось порівняно з минулим роком на 26 % або на 2 250 нещасних випадків (у 2014 році травмовано 6 318 осіб, у 2013 році – 8 568 осіб), а кількість нещасних випадків зі смертельним наслідком, пов'язаних з виробництвом, порівняно з минулим роком збільшилась на 2 % або на 10 нещасних випадків (у 2014 році смертельно травмовано 548 осіб, у 2013 – 538 осіб).

Аналіз причин нещасних випадків зі смертельним наслідком у 2014 році показує, що найбільша їх кількість (58 %) сталась з організаційних причин (у 2013 році 65 %), основними з яких є: порушення трудової та виробничої дисципліни (34 %); порушення правил безпеки руху (25 %); порушення вимог безпеки під час експлуатації обладнання (120 %) та технологічного процесу (9 %).

У 2014 році в Україні сталося 1 472 110 нещасних випадків не виробничого характеру, внаслідок яких постраждало 1 475 865 осіб.

Стан техногенної безпеки

Безпека на транспорті

Аналіз стану безпеки на транспорті показує, що рівень безпеки у 2014 році мав тенденцію до погіршення, зокрема: через зростання кількості ДТП на 4,4 %, загиблих – 22,4 % та травмованих – 3,6 %.

У 2014 році на автошляхах сталося 3 629 ДТП за участю ліцензованого автомобільного транспорту, в яких загинуло 258 осіб. Також в цьому ж році сталось 18 аварій на водному транспорті, в яких загинуло 13 осіб, та сталося 673 інциденти, з яких 19 серйозних.

Пожежна безпека

У 2014 році в Україні зареєстровано 68 879 пожеж, що на 17,3 % більше, ніж у 2013 році. Внаслідок пожеж загинуло 2 246 осіб, у тому числі 74 дитини, що зменшилось у порівнянні з 2013 роком на 6,1 %. Матеріальні збитки становили 7 млрд. 731 млн. 81 тис. грн, що у порівнянні з 2013 роком збільшилось у 2,2 рази.

У 2014 році в Україні зареєстровано 47 НС пов'язаних із пожежами та вибухами, внаслідок яких загинуло 152 людини. Порівняно з 2013 роком кількість НС, пов'язаних із пожежами та

вибухами, збільшилась на 4,4 %, а кількість загиблих унаслідок цих надзвичайних ситуацій збільшилась на 53,5 %.

Більшість пожеж виникала у житловому секторі - 75,6 % від загальної кількості. У 2014 році у сільській місцевості зареєстровано збільшення кількості пожеж на 26,1 % у порівнянні з 2013 роком.

Моніторинг пожеж та їх наслідків свідчить про зростання їх кількості на всіх групах об'єктів, зокрема: на підприємствах, в установах і організаціях упродовж 2014 року зареєстровано збільшення кількості пожеж на 30,3 % у порівнянні з 2013 роком. Слід зазначити, що впродовж останніх десяти років спостерігалася стала тенденція до щорічного зменшення кількості пожеж на таких об'єктах. Їх зростання було зареєстровано лише двічі, а саме у 2014 році – майже на третину.

Системами автоматичного протипожежного захисту у 2014 році обладнано 380 587 об'єктів, що складає 93,4 % їх необхідної кількості. Введено в експлуатацію 7 497 нових установок автоматичного протипожежного захисту. У той же час збільшується кількість установок, що знаходяться у непрацездатному стані (7,9 %), або відпрацювали свій технічний ресурс та підлягають заміні (12,7 %).

Загальний стан утримання джерел протипожежного водопостачання у 2014 році у порівнянні з 2013 роком у цілому погіршився. Показник справних пожежних гідрантів у 2014 році становив 94,1 % проти 95,4 % у 2013 році, а пожежних водоймищ у 2014 році – 91,85 % проти 92,59 % у 2013 році.

Основними причинами пожеж були: необережне поводження з вогнем – 62,3 % та порушення правил пожежної безпеки при влаштування та експлуатації електроустановок – 18,3 %.

Основними причинами незадовільного стану протипожежного захисту об'єктів були: несправність або непрацездатність систем пожежної сигналізації; несправність автоматичних систем пожежогасіння; несправність джерел протипожежного водопостачання та тривалий термін експлуатації водогонів; неготовність персоналу об'єктів до дій у разі виникнення пожежі; недостатня кількість підрозділів МПО та їх незадовільне матеріально-технічне забезпечення.

Безпека на водних об'єктах

Стан безпеки на воді у 2014 році не покращився. За статистичними даними, що надійшли з 10 областей, кількість загиблих на водних об'єктах у 2014 році відповідно до 2013 року майже не змінилась: 503 особи загинули у 2014 році та 508 осіб загинуло у 2013 році.

Основними причинами виникнення надзвичайних ситуацій на водних об'єктах є свідоме ігнорування з боку населення вимог безпеки на воді, використання під час рятування морально застарілих і зношених транспортних засобів, обмежене фінансування запобіжних заходів та робіт щодо захисту людей на водних об'єктах.

Радіаційна безпека

За роки, що минули після Чорнобильської катастрофи, відмічається істотне поліпшення радіологічної ситуації завдяки природним процесам, а також контрзаходам, спрямованим на зниження радіоактивного забруднення сільськогосподарської продукції. Сьогодні значні території, які де-юре відносяться до радіоактивно забруднених, можуть використовуватися без обмежень. Однак вирішення цього питання перебуває в площині прийняття змін до "чорнобильського" законодавства стосовно перегляду меж зон радіоактивного забруднення.

В Україні експлуатується 15 енергоблоків на 4 АЕС, які перебувають в управлінні Державного підприємства «Національна атомна енергогенеруюча компанія «Енергоатом». Радіаційні параметри, що характеризують роботу АЕС, в 2014 році не перевищували нормативних значень, а радіаційний захист персоналу і населення забезпечувався на достатньо високому рівні.

Аналіз порушень, що виникли на реакторних установках АЕС України у 2005-2014 роках, вказує на майже трикратне зменшення їх кількості. Однак в період з травня 2015 року по травень 2018 року закінчуються проектні терміни експлуатації 7 енергоблоків АЕС України, що обумовить необхідність прийняття рішення щодо можливості продовження термінів експлуатації цих енергоблоків.

Під час виконання робіт з перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему, перевищень контрольних рівнів індивідуальних річних доз опромінення персоналу ЧАЕС та підрядних організацій не зафіксовано. На ДСП ЧАЕС контрольний рівень зовнішнього опромінення персоналу становить 13 мЗв/рік, для підрядних організацій – до 18 мЗв/рік.

Хімічна безпека

В Україні функціонує 931 об'єкт, на яких зберігається або використовується у виробництві 308,07 тис. тонн небезпечних хімічних речовин. Однак в технологічних процесах цих підприємств обертається незначна кількість небезпечних хімічних речовин. Значно більша за обсягами їх кількість міститься на складах підприємств. Таким чином, при аваріях в цехах і на дільницях підприємств, в більшості випадків, може відбутись локальне забруднення повітря, а ураження може отримати в основному виробничий персонал.

Рівень безпеки більшості хімічно небезпечних об'єктів виробництва обумовлюється як моральним старінням застосовуваних технологій, так і ресурсним зношенням, моральним і фізичним старінням основних фондів.

Безпека в електроенергетичних системах

Об'єднана енергетична система (ОЕС) України є однією з найбільш потужних в Європі та включає в себе вісім регіональних систем, до складу яких входять: 4 АЕС, 14 ТЕС, 7 ГЕС, 3 ГАЕС, 97 ТЕЦ, малі ГЕС, ВЕС та інші системи загальною потужністю 54 504,4 МВт, а також близько 23 тис. км магістральних та міждержавних електричних мереж напругою 220-750 кВ та 996 тис. км розподільчих мереж напругою 0,4-150 кВ.

Принциповою особливістю електроенергетичного комплексу України є те, що він був сформований як складова частина загальносоюзного і тому не відповідає вимогам енергетики незалежної держави. Навіть за відсутності економічних кризових явищ він потребує докорінної перебудови.

Основними проблемами функціонування ОЕС України є:

незбалансованість структури генеруючих потужностей, нестача ресурсів для ефективного регулювання потужності та частоти;

спрацьованість і технічна застарілість обладнання;

недостатня пропускна спроможність низки системоутворювальних ЛЕП для передачі потужності;

недостатні обсяги засобів регулювання напруги та компенсації реактивної потужності;

недостатній рівень оснащення засобами телемеханіки, релейного захисту та автоматики, моніторингу та діагностики;

недосконалість систем диспетчерського керування.

Однією з найактуальніших загроз для ОЕС України або її окремих частин на теперішній час є недостатні запаси на електростанціях твердого і рідкого палива, що не дозволяє забезпечити виробництво необхідної кількості електроенергії.

Через відсутність необхідних обсягів маневрових та пікових потужностей ОЕС не в змозі забезпечити оптимальний графік навантажень, вимоги з частоти, рівні напруги і, насамкінець, ефективну синхронну паралельну роботу з енергетичними об'єднаннями країн Європи.

Безпека об'єктів житлового призначення та життєзабезпечення населення

В середньому, із загальної кількості надзвичайних ситуацій техногенного характеру, майже 19 відсотків складають надзвичайні ситуації, які пов'язані з об'єктами життєзабезпечення населення. Переважна більшість вищезазначених надзвичайних ситуацій виникли в зв'язку з незадовільним технічним станом споруд, конструкцій, обладнання, інженерних мереж та їх значною зношеністю унаслідок закінчення нормативного строку експлуатації - нормативного ресурсу, невиконанням нормативних обсягів планово-попереджувальних ремонтів, порушенням регламенту експлуатації та недостатньою надійністю функціонування в умовах екстремальних природних явищ.

На сьогодні 23 % міського житлового фонду потребує відновлення шляхом реконструкції і модернізації. Кількість ліфтів, які мають термін експлуатації 25 і більше років, становить 45 687 од., що складає 59,3 % ліфтового парку України.

Безпека об'єктів нафтогазового комплексу

Газотранспортна система України включає 22,2 тис. км магістральних газопроводів та 14,9 тис. км газопроводів-відгалужень; 74 компресорних та 1 600 газорозподільних станцій; 13 підземних сховищ газу. Система магістральних нафтопроводів України включає в себе 4 767 км нафтопроводів (в одонитковому виразі), 51 нафтоперекачувальну станцію, 11 резервуарних парків з 79 резервуарами загальною номінальною ємністю 1 083 тис.м³. Також в Україні діє магістральний етиленопровід «Калуш – Західний кордон», що введений в експлуатацію в 1975 році. Довжина його по Закарпатській області складає 124 км.

Головною проблемою трубопровідного транспорту, що суттєво впливає на стан техногенної безпеки, є також наявність значної кількості основних засобів виробництва із понаднормативними строками експлуатації. Безпечній експлуатації газо-, нафто- та продуктопроводів зашкоджує неправомірне використання охоронних зон, в яких здійснюється будівництво житла, дачних масивів та інших об'єктів, а також розукомплектування та розкрадання вузлів, деталей на об'єктах газо-, нафто- та продуктопроводів.

До аварійних ситуацій на газопроводах можуть призвести відключення електропостачання на газорозподільних станціях, газорегуляторних пунктах та інших об'єктах.

Не вирішено питання оповіщення населення (створення і функціонування спеціальних систем оповіщення), яке мешкає поблизу об'єктів трубопровідного транспорту та проводить сільськогосподарські роботи в охоронних зонах магістральних газопроводів.

Безпека підземних споруд, шахт та гірничих виробок

У 2014 році на вугільних підприємствах Міненерговугілля сталося 449 випадків загального виробничого травматизму з 13 смертельними випадками. У порівнянні з 2013 роком відмічається зменшення на 24 % та 13 %, відповідно.

За останні десять років (з 2004 по 2013) рівень загального і смертельного виробничого травматизму скоротився більш ніж у 3 рази, а аварійність за зазначений період скоротилась майже вдвічі (з 38 випадків до 20).

Стан природної безпеки

Загрози геологічного, метеорологічного та гідрологічного характеру

У 2014 році спостерігалось 2 331 небезпечних метеорологічних явищ, що у порівнянні з 2013 роком менше на 362. Стихійних метеорологічних явищ спостерігалось 187, що у порівнянні з 2013 роком більше на 10, також у 2014 році зафіксовано 100 випадків різкої зміни погоди, що на 32 випадки більше, ніж у 2013 році.

Рівень технічного та технологічного оснащення гідрометеорологічних підрозділів не відповідає потребам сьогодення. Основними проблемами діяльності зазначених підрозділів є низький рівень виправданості та обмежені можливості щодо завчасного прогнозування таких стихійних гідрометеорологічних явищ, як: катастрофічні зливи, шквали, смерчі, швидкоплинні паводки на гірських річках українських Карпат та Криму.

На території України загальна площа зсувів становить 2 135 км². В активному стані перебуває 1 777 од зсувів, площею близько 94 км². Зсуви переважно охоплюють незначні площі, але їх прояви здатні спричинити швидкі деформації та руйнування об'єктів господарської діяльності. У зонах зсувів знаходяться 1 638 об'єктів господарської діяльності.

На території України породи, здатні до карстування, поширені на площі 447,17 тис. км², у межах зазначеної площі зафіксовано 27 089 проявів карстування.

У 2014 році метеорологічні умови не сприяли активізації екзогенних геологічних процесів, таких, як зсуви, підтоплення та карст.

Пожежі у природних екосистемах

Упродовж 2014 року виникло 6 надзвичайних ситуацій, пов'язаних із пожежами в природних екосистемах, що було утричі більше, ніж у 2013 році (2 НС), але слід зауважити, що у 2013 році їх кількість була найменшою за останні 20 років.

Всього у 2014 році зареєстровано 1 478 випадків лісових пожеж на площі 15 412 га. Всі пожежі в державному лісовому фонді ліквідовані відомчою пожежною охороною, лише у 161 випадку залучались сили ДСНС України.

Основними причинами пожеж було необережне поводження з вогнем, порушення правил пожежної безпеки, а також застосування протипожежних заходів у недостатніх обсягах.

Загрози медико-біологічного характеру

У 2014 році в Україні виникло 42 НС медико-біологічного характеру, внаслідок яких постраждало 489 осіб (з них 220 дітей) та загинуло 22 особи (з них 4 дітей). Кількість НС медико-біологічного характеру у 2014 р. порівняно з 2013 р. збільшилась на 10,5 %, але кількість постраждалих та загиблих осіб зменшилась на 13 % та на 35,3 %, відповідно. Збільшення кількості НС переважно пов'язано з окремими випадками екзотичних та особливо небезпечних інфекційних захворювань сільськогосподарських та диких тварин.

Серед усіх інфекційних хвороб, що реєструвались у країні, найбільший вплив на стан здоров'я населення мали: грип та інші інфекційні хвороби дихальних шляхів, а також вірусний гепатит, гострі кишкові захворювання, туберкульоз, ВІЛ/СНІД, інфекції, керовані засобами специфічної профілактики. Варто зазначити, що захворюваність на туберкульоз та ВІЛ-інфекцію залишається найбільш серйозною медико-соціальною та народногосподарською проблемою країни, яка загрожує національній безпеці.

Ризики потенційних небезпек для населення України

Аналіз динаміки і стану природної та техногенної безпеки в Україні показав, що в цілому кількість надзвичайних ситуацій має за останнє десятиліття тенденцію до зниження. Позитивна динаміка кількості виникнення надзвичайних ситуацій позначилася на статистиці потерпілих (загиблих та постраждалих) унаслідок виникнення надзвичайних ситуацій. Кількість постраждалих зменшується від 2 330 осіб у 2004 році до 680 у 2014 році. Кількість загиблих коливається у меншому діапазоні, але теж має тенденцію до зменшення.

В Україні середня величина індивідуального ризику загинути внаслідок виникнення надзвичайних ситуацій у 2004 році становила $8,9 \cdot 10^{-6}$, в подальшому вона збільшувалась і у 2007 році дорівнювала $1,32 \cdot 10^{-5}$. Крім того, збільшення величини індивідуального ризику спостерігалось і у 2014 році. Така негативна динаміка пояснюється збільшенням кількості загиблих внаслідок виникнення надзвичайних ситуацій та скороченням чисельності населення країни. Період з 2010 по 2013 рік характеризується зменшенням рівня індивідуального ризику ($7,9 \cdot 10^{-6}$ у 2010 році та $5,6 \cdot 10^{-6}$ у 2013 році).

Оцінюючи рівень індивідуального ризику загинути внаслідок виникнення надзвичайних ситуацій, слід відзначити найвищий його показник у Сумській області. Також висока ймовірність постраждати від наслідків надзвичайних ситуацій є в Одеській, Харківській, Донецькій та Херсонській областях. У Івано-Франківській та Чернівецькій областях показник індивідуального ризику дорівнював нулю через те, що внаслідок виникнення надзвичайних ситуацій не загинула жодна людина. Кількість загиблих та постраждалих не має кореляційного зв'язку з кількістю надзвичайних ситуацій.

Для підвищення ступеня захищеності населення і територій України від надзвичайних ситуацій, зменшення ризиків їх виникнення та мінімізації наслідків надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру необхідно запроваджувати сучасні методи управління ризиками, що дозволить забезпечити досягнення гарантованого рівня безпеки громадянина і суспільства.

Сили цивільного захисту

Сили цивільного захисту у сучасних умовах у цілому забезпечили своєчасне й ефективне реагування на всі надзвичайні ситуації та виконання заходів з ліквідації їх наслідків і на практиці підтвердили готовність до дій за призначенням.

У 2014 році до аварійно-рятувальних та відновлювальних робіт у надзвичайних ситуаціях залучалося понад 13,2 тис. осіб та понад 3,5 тис. одиниць техніки підрозділів органів виконавчої влади та підприємств. За цей період у ліквідації надзвичайних ситуацій з використанням сил ДСНС України були задіяні понад 4,3 тис. чоловік особового складу та 1,0 тис. одиниць техніки. У результаті вжитих заходів врятовано 3 419 осіб, ліквідовано 68 879 пожеж, проведено 357 заходів пошуково-рятувального характеру, в результаті яких врятовано та надано допомогу 425 особам, врятовано матеріальних цінностей на суму 67 млрд. 378 млн. 616 тис. грн.

Піротехнічними підрозділами ДСНС України здійснено понад 4,7 тис. виїздів, у ході яких виявлено, вилучено та знищено 36 189 вибухонебезпечних предметів часів минулих війн. На водних об'єктах було врятовано 654 особи.

Надзвичайно актуальним питанням є технічне переоснащення формувань та підрозділів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту. Понад 75 % автомобільної та пожежно-рятувальної техніки складають зразки з термінами експлуатації від 15 до 45 років та потребують капітального ремонту або списання. Забезпеченість інженерною технікою (1961 - 1999 років випуску) складає 38,2 % від загальної потреби. Залишається недостатньо високим рівень забезпечення захисними дихальними апаратами особового складу пожежно-рятувальних підрозділів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту.

Практично відсутні сучасні засоби хімічної та радіаційної розвідки та спеціальне аварійно-рятувальне обладнання для ліквідації аварій на хімічно небезпечних об'єктах.

Не відповідають сучасним технічним вимогам наявні в аварійно-рятувальних та пожежно-рятувальних підрозділах техніка та засоби реагування.

Протягом 2014 року система авіаційного пошуку і рятування забезпечила реагування на 29 авіаційних інцидентів та 11 авіаційних подій (8 катастроф та 3 аварії), у яких загинуло 317 осіб та 13 осіб отримали травми різного ступеня тяжкості (у 2013 році виникло 26 інцидентів та 13 авіаційних подій, з яких 5 катастроф та 8 аварій; загинуло 12 осіб та 23 особи отримали травми різного ступеня тяжкості).

Стан оповіщення про загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій

Система централізованого оповіщення про загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій на всіх рівнях не відповідає сучасним вимогам. Хоча ці системи працездатні, але вони не забезпечують виконання покладених на них функцій у повному обсязі.

Апаратура оповіщення, введена в експлуатацію у 80-х роках минулого сторіччя, вичерпала свій ресурс експлуатації та морально застаріла.

У регіонах країни систему екстреної допомоги населенню за єдиним телефонним номером 112 не створено.

Унаслідок згорання мережі провідного радіомовлення значно зменшилися можливості здійснення оповіщення населення про надзвичайні ситуації.

Середня площа покриття територіальними та місцевими системами централізованого оповіщення становить 81 % від площі населених пунктів в Україні.

Проблеми щодо функціонування автоматизованих систем централізованого оповіщення, насамперед, пов'язані з неналежним фінансуванням заходів, передбачених для удосконалення і розширення мережі оповіщення та інформування.

Стан захисних споруд цивільного захисту

У середньому в державі 40 % захисних споруд цивільного захисту від загальної кількості оцінюється як «не готові» до використання за призначенням, 50 % - як «обмежено готові» і тільки 10 % - як «готові».

У першу чергу такий стан обумовлений відсутністю фінансування в частині утримання захисних споруд за рахунок коштів бюджетів усіх рівнів та відсутністю на території України виробництва фільтровентиляційного та іншого обладнання для захисних споруд.

В Україні не завершено технічну інвентаризацію захисних споруд цивільного захисту. Станом на 25 грудня 2014 року органами виконавчої влади проведено технічну інвентаризацію лише 50 % від загальної їх кількості.

Стан інженерного захисту територій

Комплекс організаційних та інженерно-технічних заходів та тих, що передбачені Загальнодержавною цільовою програмою захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру на 2013-2017 роки, затвердженої Законом України, і які спрямовані на запобігання виникненню надзвичайних ситуацій та на забезпечення захисту територій, населених пунктів і суб'єктів господарювання від їх наслідків, нині виконується не у повному обсязі.

Нормативна база щодо впровадження інженерно-технічних заходів цивільного захисту потребує удосконалення.

Стан біологічного захисту та забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення

У 2014 році державному санітарно-епідеміологічному нагляду підлягало 358,5 тис. суб'єктів господарювання, з них 39 тис. (11 %) таких, що віднесені до високого ступеня ризику виникнення НС біологічного характеру, 56 тис. - до середнього ступеня ризику (15 %) і 265 тис. - до незначного ступеня ризику (74 %).

На теперішній час у багатьох регіонах відслідковується тенденція до призупинення функціонування окремих санітарно-карантинних підрозділів, кількість яких у країні зменшилася на 25,5 % (із 102 у 2012 році до 76 на початок 2013-го року та до 73 - у 2014 році).

На сьогодні лише Головні управління та «Лабораторні центри Держсанепідслужби» на рівні областей спроможні виконати більшість видів досліджень при здійсненні контролю небезпечних факторів, а значна кількість міських і районних санепідустанов, які переважають в системі служби, виконують дослідження за обмеженим переліком показників і не можуть давати повної кваліфікованої оцінки з показників безпеки умов життєдіяльності людей.

Система державного санітарно-епідеміологічного нагляду потребує організаційного удосконалення.

Стан функціонування систем моніторингу і прогнозування

На теперішній час моніторинг і прогнозування надзвичайних ситуацій в Україні здійснюються на рівні регіональних, галузевих або інших самостійних систем, не об'єднаних у єдиний інформаційно-аналітичний комплекс.

Кодекс цивільного захисту України визначає створення та функціонування системи моніторингу і прогнозування надзвичайних ситуацій, проте «де-юре» загальнодержавну систему моніторингу джерел надзвичайних ситуацій та їх прогнозування у державі не створено.

Територіальні і функціональні підсистеми Єдиної державної системи цивільного захисту не забезпечують належного щоденного збирання, оброблення, передавання та аналізування

інформації про ймовірність виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру, відпрацювання запобіжних заходів та пропозицій щодо їх проведення.

Єдині методики щодо збирання, оброблення, передавання та аналізування інформації про ймовірність виникнення надзвичайних ситуацій в Єдиній державній системі цивільного захисту відсутні, а технічне забезпечення таких робіт незадовільне.

Разом з цим, ДСНС України підготувала проект постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку функціонування системи моніторингу і прогнозування надзвичайних ситуацій», який у зв'язку зі змінами у персональному складі Уряду потребує доопрацювання та відповідного погодження із заінтересованими центральними органами виконавчої влади.

8.2. Шляхи розв'язання проблем з питань цивільного захисту

Функціонування єдиної державної системи цивільного захисту

Основні шляхи розв'язання проблем щодо ефективного функціонування єдиної державної системи цивільного захисту:

реалізація державної політики в сфері запобігання надзвичайним ситуаціям техногенного та природного характеру повинна бути одним із пріоритетних напрямів роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади;

удосконалення нормативно-правового і нормативного забезпечення з питань цивільного захисту, насамперед, внесення змін і доповнень до Кодексу цивільного захисту України;

оптимізація заходів захисту населення і територій шляхом перегляду та внесення змін до Загальнодержавної цільової програми захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру на 2013-2017 роки, затвердженої Законом України;

реалізація Концепції управління ризиками виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 22 січня 2014 року № 37-р;

запровадження сучасних технологій регулювання техногенної та природної безпеки, зокрема управління ризиками виникнення надзвичайних ситуацій;

проведення модернізації централізованої системи оповіщення про загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій;

невідкладне створення системи моніторингу і прогнозування надзвичайних ситуацій з постійно діючим координаційним органом з цих питань – Центром моніторингу і прогнозування, що повинен функціонувати в системі ДСНС України;

прискорення створення в регіонах системи екстреної допомоги населенню за єдиним телефонним номером 112;

здійснення комплексу заходів щодо гарантованого укриття населення в захисних спорудах цивільного захисту, передбачених Кодексом цивільного захисту України, зокрема приведення у стан готовності захисних споруд цивільного захисту (сховищ, протирадіаційних укриттів, споруд подвійного призначення та найпростіших укриттів);

завершити технічну інвентаризацію та створити фонд захисних споруд;

розробити відповідно до частини 3 статті 114 Кодексу цивільного захисту України, а також до пункту 3 статті 66 Додаткового протоколу 1 від 08 червня 1977 року до Женевської конвенції від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів, ратифікованого Указом Президії Верховної Ради УРСР № 7960-XI від 18.08.1989 р. (набуло чинності для України 25 липня 1990 року), та забезпечити персонал ДСНС України, який виконує завдання в зоні АТО, ПОСВІДЧЕННЯМ особи міжнародного зразка, виготовленого згідно з рекомендаціями статті 14 глави V «Цивільна оборона» Додаткового протоколу 1;

оптимізація організаційної складової сил цивільного захисту;

Державній службі України з надзвичайних ситуацій, Міністерству освіти і науки України, Міністерству молоді і спорту України, громадським організаціям вжити заходів щодо популяризації культури безпеки життєдіяльності.

Техногенна безпека

Основні шляхи розв'язання проблем техногенної безпеки:

а) на транспорті

зміна законодавчих та регуляторних актів, необхідних для вдосконалення системи нагляду і управління безпекою на всіх видах транспортних засобів;

удосконалення системи сертифікації за всіма видами транспорту та приведення актів, що регламентують їх діяльність, відповідно до міжнародних вимог;

розроблення та впровадження процедур, методичних рекомендацій та листів самооцінки для водіїв транспортних засобів певних категорій, експлуатантів повітряних, морських та річкових суден щодо впровадження елементів системи управління безпекою руху та судноплавства;

розроблення, впровадження методів та процедур контролю (сертифікаційних аудитів) за ефективністю функціонування систем управління безпекою для суб'єктів автомобільного, авіаційного, водного, залізничного транспорту для визначення факторів небезпеки і управління ризиками;

забезпечення технічних можливостей контролю автотранспорту щодо відповідності екологічним нормам «Євро»;

забезпечення підготовки персоналу стосовно принципів та процедур виявлення загроз, управління факторами ризику, процедурам надання повідомлень про загрози, управління базами даних з безпеки руху;

розробка та впровадження Державної програми з безпеки польотів в Україні з визначенням прийняттого рівня безпеки польотів, впровадження індикативної системи моніторингу стану безпеки польотів на державному рівні, впровадження системи «just culture» та заходів щодо створення єдиної інформаційної системи моніторингу подій з безпеки польотів відповідно до рекомендацій Керівництва з управління безпекою польотів (ICAO, Doc 9859 - AN/474);

введення в дію Державної програми авіаційної безпеки цивільної авіації, проект якої ухвалено 02 жовтня 2013 року на засіданні Кабінету Міністрів України;

створення та підтримання функціонування баз даних подій та інцидентів системи міжнародного обміну інформацією з безпеки руху з повноважними міжнародними органами.

б) на об'єктах підвищеної небезпеки

запровадження сучасних технологій регулювання техногенної безпеки, зокрема управління ризиками виникнення надзвичайних ситуацій;

завершення на об'єктах підвищеної небезпеки створення автоматизованих систем раннього виявлення загрози виникнення надзвичайних ситуацій та оповіщення населення у разі їх виникнення;

завчасне накопичення необхідної кількості засобів індивідуального та колективного захисту виробничого персоналу і населення від вражальних факторів у зоні можливого забруднення;

створення ефективних систем технологічного контролю і діагностики безаварійної зупинки виробництва та уникнення аварійної ситуації;

здійснення перегляду меж зон радіоактивного забруднення територій України шляхом внесення змін до Законів України «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи» та «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи»;

забезпечення належного бюджетного фінансування заходів радіаційного, хімічного та бактеріологічного захисту населення від наслідків аварій і катастроф, застосування засобів ураження, а також заходів з утилізації токсичних речовин.

в) у паливно-енергетичному комплексі

проведення модернізації, реконструкції та технічного переоснащення енергетичної мережі та енергетичних об'єктів на базі нових технологій, сучасного обладнання та передових методів управління, що забезпечить формування оптимальної структури генеруючих потужностей і системоутворюючої мережі, підвищення надійності та ефективності енергозабезпечення споживачів, а також впровадження автоматизованих систем управління, систем моніторингу та діагностики.

г) на об'єктах життєзабезпечення

неприпустимість подальшого зниження рівня безпеки та зменшення тривалості роботи об'єктів життєзабезпечення унаслідок експлуатації споруд, конструкцій, обладнання та інженерних мереж, які працюють на межі вичерпання свого ресурсу і становлять потенційну небезпеку для життя та діяльності людей;

визначення ризиків виникнення аварій на конкретних важливих об'єктах та створення їх реєстру з обмеженим доступом до нього;

проведення подальшого комплексного обстеження стану технологічного обладнання лінійної частини магістральних газопроводів, газорозподільних станцій, компресорних станцій, засобів автоматики і телемеханіки енергетичного обладнання, покращення фізичної охорони важливих об'єктів життєзабезпечення;

оптимізація централізованих систем водопостачання та водовідведення, будівництво та реконструкція станцій водопідготовки та доочистки питної води в населених пунктах, насамперед, в дошкільних, шкільних та лікувальних закладах;

приведення зон санітарної охорони та водоохоронних зон джерел питного водопостачання до нормативних вимог, забезпечення дотримання їх режимів;

удосконалення нормативно-правового та науково-технічного забезпечення щодо дотримання якості питної води та питного водопостачання відповідно до стандартів Європейського Союзу;

збільшення обсягів робіт з обслуговування і ремонту житла із застосуванням новітніх енергозберігаючих технологій і матеріалів, ліквідація аварійного (ветхого) житла, відновлення та ефективна експлуатація ліфтового господарства;

реконструкція, модернізація та заміна зношеного обладнання електроенергетики, локальних водоочисних споруд, фільтрувальних станцій, систем тепlopостачання, систем водопостачання та водовідведення;

розроблення типових проектів будівництва швидкоспоруджуваних захисних споруд цивільного захисту різної місткості.

Пожежна безпека

Основні шляхи розв'язання проблем з питань пожежної безпеки:

удосконалення нормативно-правової бази у сфері пожежної безпеки;

забезпечення об'єктів сучасними ефективними системами автоматичного протипожежного захисту;

створення нормативної кількості підрозділів місцевої та добровільної пожежної охорони для забезпечення протипожежного захисту сільських населених пунктів, вирішення питань щодо їх функціонування за рахунок коштів місцевих бюджетів;

запровадження сучасних методів управління ризиками у сфері пожежної безпеки, розроблення методик оцінювання пожежних ризиків;

розроблення та запровадження ефективних методів нагляду (контролю) у сфері пожежної безпеки з використанням ризик-орієнтованих підходів;

здійснення комплексу заходів щодо оснащення пожежно-рятувальних підрозділів сучасною пожежо-рятувальною технікою та засобами рятування і пожежогасіння.

Природна безпека

Основні шляхи розв'язання проблем з питань природної безпеки:

реалізація комплексних протипаводкових заходів захисту в басейні р. Тиси у Закарпатській області;

реалізація комплексних протипаводкових заходів захисту у басейнах річок Дністра, Прута та Сірету;

реалізація заходів захисту сільських населених пунктів і сільськогосподарських угідь від шкідливої дії вод;

планування та проведення протизсувних та протикарстових заходів;

забезпечення прогнозування вірогідності виникнення небезпечних явищ природного характеру на сучасному рівні;

здійснення технічного і технологічного переоснащення сучасними приладами та обладнанням, засобами зв'язку, обробки та передачі інформації пунктів гідрометеорологічних спостережень та центрів прогнозування;

збільшення темпів автоматизації гідрометеорологічних спостережень та робіт, забезпечення мережі гідрометеорологічних спостережень новітніми технічними та технологічними засобами вимірювання;

забезпечення гідрометеорологічної мережі радарми доплерівського типу з покриттям усієї території України метеорологічною радіолокаційною інформацією;

упровадження нових сучасних дієвих механізмів для здійснення контролю за реалізацією державної політики у сфері забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення, посилення нагляду за дотриманням вимог санітарного законодавства безпосередньо на об'єктах та у відомчих організаціях;

удосконалення організації діяльності лабораторних підрозділів мережі лабораторного контролю Держсанепідслужби через заміну приладів з обмеженими аналітичними можливостями на сучасні багатофункціональні комплекси.